

Durmuş Hocaođlu

14 Mayıs Devrimi

Muhalif, Yıl: 1., Sayı: 18., 19.05.2000-25.01.2000., s.11

Durmuş Hocaođlu, *Muhalif* Yazıları Sıra No: 17

Künye:

- Hocaođlu, Durmuş, “14 Mayıs Devrimi”, *Muhalif*, Yıl: 1., Sayı: 18., 19.05.2000-25.01.2000., s.11

Kabul ve teslim etmek gerekir ki, Türkiye'mizin fikir ve tartışma gündemleri çok fakir ve hattâ sâdece fakir de değil, kötü; çok kötü: Dikkat ederseniz gündem çok sık değişiyor, ama gündem maddeleri zengin değil, ne sayıca ve ne de muhtevâca: Konuşulanlar, yazılanlar, hem aded olarak çok mahdut, hem de kalitece çok kötü, fikrî temelleri çok zayıf. Birçok konular, hem de çok ciddî ehemmiyeti hâiz konular, ya hiç ele alınmıyor ya da çok sığ bir şekilde ele alınarak tahfif ve tahrîb ediliyor, müptezelleştiriliyor.

Nitekim, fikr-i nâçizâneme nazaran bir “devrim” olan 14 Mayıs 1950 seçimlerinin üzerinden elli sene, yâni tam yarım asır geçti; lâkin, bu kadar mühim, tarih çağında bir ehemmiyeti hâiz bu hâdisenin ellinci yıl dönümünde hiç birşeycikler görmedik. Halbuki, şimdi, milletler arası ve millî sempozyumlar, kongreler, açık oturumlar, paneller düzenlenmeliydi; kitaplar yazılmalıydı, doktora tezleri hazırlanmalıydı.

Aslında, biraz dikkatlice nazar atfedildiği takdirde, Türkiye'deki birçok siyâsî olgunun, gelişmenin, huzursuzluk ve tedirginliğin temelinde, 14 Mayıs 1950'nin yatmakta olduğu görülebilecektir; yâni, 14 Mayıs, hâlâ devam ediyor; lâkin, buna rağmen bu ülkenin fikir piyasasında handiyse yaprak kımıldamıyor. Hezâr hayret!

... yoksa çok lüzumsuz ve bu ülke ve toplum için çok lüks şeylerden mi söz ediyorum?

★★★

Evet; fikrimce, 14 Mayıs 1950 seçimleri, sâdece, çok basite indirgenerek bir ‘iktidar değişimi’ şeklinde târif ve tavsîf edilemez; o, bir ‘devrim’, bir ‘deprem’dir.

★★★

Devrim, bir “toplumsal değişim”dir, büyük bir değişim; fakat *herhangi bir büyük değişim* değil, aynı zamanda ve esas olarak, hassaten, bir “**dönüşüm**”dür.

Şimdi, bu konuda bir husûsa işâret etmenin faydalı olacağı düşüncesindeyim: Muhafazakâr çevrelerde kullanılmasından içtinab edilen işbu “**Devrim**” terimini, bilinçli olarak, yine radikal bir değişim ve hassaten dönüşüm (transformasyon) anlamında ve fakat, kendisiyle müterâdif addedilen “**İnkılab**”dan farklı bir anlamsal bir içeriğe sahip bir ıstılah

olarak formatlamaktayım. Bu farkı, bu konuda daha önce kaleme aldığım bir yazımdan aynen iktibas ederek anlatmak istiyorum:

“...gerek **İnkılab** ve gerekse de **Devrim**, radikal bir değişimi, bir “hal (keyfiyet) değişimi”ni, bir ‘hal’den (keyfiyet’ten) başka bir ‘hal’e (keyfiyet’e) geçişi ifade etmektedirler. Fakat, İnkılab, genel mânâda bir hal değişimi olduğu halde, Devrim daha özel bir hal değişimi mânâsı taşımaktadır ve sadece ve yalnız, tabii gelişmenin tabii ve zarûrî, hattâ bazan da cebrî bir neticesi olarak, Aşağı’dan Yukarı’ya, Taban’dan Tavan’a doğru olan bir hal değişimini ifade etmektedir. Yani, Devrim, İnkılab’ın sadece ve yalnız değişme vektörlerinin aşağıdan-yukarıya yönelik (upward) olduğu bir inkılab nevidir. Meselâ, Kameralizm’in, Tanzimat’ın sebep olduğu bütün değişimler bir şekilde inkılab kavramı altına konabilir; ancak bunların hiçbirisi, toplumsal değişme vektörleri yukarıdan-aşağıya yönelik olduğu için, bir devrim değildir. Birer “ihtilâl” ile neticelenen Fransız, Sovyet ve İran İnkılabları ve iptidasında şiddet ve kan olsa da, ihtilâlsiz gerçekleşen İngiliz Parlamenterizm İnkılabı, birer Devrim’dir.”

Devrim, toplumsal gelişim sürecinde, kendisinden önceki statüye nazaran, radikal olarak farklı ve daha ileri, daha mütekâmil bir süreçtir. Devrim kelimesi, bir terim olarak, eskiye, öncekiye, müteakaddîme göre, onun sâdece kemmiyet (kantite; nicelik, sayısal değer) itibâriyle daha büyütülmüşü, daha ileriye götürülmüşü değildir; mutlaka onu da tazammun etmekle berâber, kemmiyeti aşan, mâhiyet itibâriyle aşan ve yeni ve daha ileri bir keyfiyete geçişe tekaddüm eden yeni bir olgu, yeni bir süreçtir; hem bu sürecin kendisidir ve hem de ulaşacağı gaye. Kemmî (kantitatif, niceliksel) ileriye gidiş, sâdece bir tekâmül, bir ilerlemedir; mâhiyet itibâriyle bir değişmeye tekaddüm etmekte değildir. Devrim’de ise aslolan, mâhiyet (keyfiyet) itibâriyle değişmedir. Bunun içindir ki, Devrim, kemmiyetlerdeki değişimler değil keyfiyetlerdeki değişimlerdir; bir önceki statüden, bir önceki keyfiyetten, keyfiyet, yâni mâhiyet itibâriyle radikal olarak farklı, daha üstün, daha ileri; bir öncekinin kopyası olmayan, yeni bir tez olarak vücut bulmuş olan bir keyfi (niceliksel) durumdur.

Söz gelimi, uçak, denizaltı, bilgisayar, v.s. icad etmek birer devrimdir; daha mütekâmil, daha ileri, daha fonksiyonel uçaklar, denizaltılar, bilgisayarlar yapmak ise, sâdece birer tekâmüldür. Çünkü birincisinde, o âna kadar mevcut olmayan, mâhiyet ve keyfiyet itibâriyle kendisinden önceki araçlardan farklı olan, onların sâdece gelişt(iril)miş şekilleri olmayıp, onları aşan bir takım şeyler ortaya konmuştur; ikincisinde ise, ortaya konmuş olan bu şeylerin sâdece geliştirilmesi söz konusudur.

Benzer olgular toplumsal gelişme ve değişimlerde de geçerlidir; bir toplumsal devrim, toplumun önceki hâline kıyasla, sâdece o hâlin niceliksel olarak daha gelişmiş, daha ileri götürülmüşü değildir; o halden niteliksel olarak ayrılan, onu aşan yeni ve farklı bir haldir.

Sosyal bilimlerde “**Devletçilik**” (**Étatism**) teriminin muhtelif mânâlarından birisi ve belki de en mühim olanı, bütün büyük toplumsal değişim ve dönüşüm fikirlerinin ve projelerinin Devlet eliyle yürütülmesini ifâde eden yanıdır. Bu durum muvâcehesinde, bir müessese olması, hakikî değil de hükmî bir şahsiyete sâhip olması hasebiyle, *Devlet eliyle yürütülmek* demek, daha açık anlamıyla *Devlet gücünü elinde tutanlar eliyle yürütülmek* olarak anlaşılacak durumunda olacaktır.

İmdi; yakın zamanlar Türk tarihinde, bilhassa Batılılaşma cereyânı ile birlikte ve en büyüğü ve en radikali bizzat “Batılılaşma”nın kendisi olmak üzere, bütün büyük toplumsal değişim ve dönüşümler, ekseriyet itibâriyle, Devlet eliyle yürütülmüş olan projeler olmuştur. Bu projeler, Tavan’da, Tepe’de, Devlet gücünü elinde tutan ve bu gücü hiç kimse ile paylaşmayan, paylaşmaya da asla niyeti ve tahammülü olmayan, bir mânâda Devlet ile aynîleşmiş ve özdeşleşmiş olan, kendilerini Devlet’in müşahhaslaşmış ve kişileşmiş bir formu

addeden elitist-entellektüalist siyâsetçi, aydın, bürokrat kadroların, toplumun fikrini almaya, toplumsal bir mutabakata ve kontrata lüzum görmeden tek başlarına karar vererek hazırladığı, başlattığı ve tamâmiyle bu şekilde yürüttüğü ve dahi gerekirse zor kullanarak tatbik ettiği jakoben projelerdir. Bu projelerin hemen-hemen tamâmında, üzerlerine iş yapılan toplum pasiftir.

Bundan önceki müteaddit yazılarımızda nâçizâne, ısrarla belirtmeye çalıştığımız üzere, Siyâset, Toplum üzerine oynanan bir ‘oyun’, Toplum üzerine yapılan bir ‘iş’tir.

Jakoben toplumsal değişim-dönüşüm projeleri, Devlet gücünü elinde tutan ve Devlet ile aynileşmiş bulunan veya kendilerini öyle addeden ve bunu da meşrû bir hak telâkkî eden profesyonel, elitist siyâsetçi ve onlarla eklemelenmiş bürokrat ve aydınların senarist, rejisör ve aktör oldukları ve Halk’a ise sâdece pasif seyirci rolü verildiği tiyatro oyunlarıdır.

İşte, 14 Mayıs 1950 seçimleri, Türkiye’de bu zihniyetin kırılma noktasını teşkil eden tarihî bir *dönüm noktası* olması bakımından bir **devrim** niteliği taşımaktadır.

Bunun içindir ki, 14 Mayıs’ın ehemmiyeti bizzat yaptıklarında ve başardıklarında değil, daha ziyâde ve esas olarak, yol açtıklarında aranmalıdır. Zira, 14 Mayıs, esas itibâriyle bir başlangıçtır; O, bir büyük sürecin başlangıç noktası, bir büyük depremin ilk tetikleyicisidir; bir devrim kıvılcımı olarak elbette bütün devrim netîcelerini bir seferinde tahsîl edebilmiş değildir; böyle birşey fikren bile imkânsızdır. Bu sebeple, “**14 Mayıs Devrimi**” ibâresiyle kastetmiş olduğum şey, bizzat “14 Mayıs 1950 Seçimleri”nin ve/veya bizzat Demokrat Parti iktidârının kendisi değildir. Bunlar, basit, derinlikli olmayan sathî yaklaşımlardır. “**14 Mayıs Devrimi**” ibâresiyle kastetmiş olduğum şey, çok açık olarak, birikimi 14 Mayıs 1950 tarihinden öncesine âit olan büyük bir toplumsal kımıldanışın, bir toplumsal ayağa kalkışın, bir toplumsal bulûğun kuvveden fiile dönüşünün göze görünür şekilde start aldığı; Tebaa’dan, Kul’dan, Reâyâ’dan Vatandaş olma statüsüne yükselmek, kendi kaderini kendi elleriyle tâyin etmek, kendi toplumsal değişim ve dönüşümlerini kendisi yapmak isteyen bir milletin başlatmış olduğu büyük bir hareketin, toplumun tabanındaki fay hattında uzun zamanlar boyunca birikmiş olan enerjinin açığa çıkması ile fay hattının çatlaması netîcesinde başlayan büyük bir depremin ilk tetiklendiği tarih olmasıdır.

Öncelikle, bilinmesi gerekir ki, bütün devrimler tarihinde müşâhade olunduğu üzere, devrimler, bir darbe vuruşuyla rakîbini nakvat yaparak maç kazanan bir boksör gibi, bütün ürünlerini bir seferde tahsîl edemezler; Devrim, uzun bir süreçtir ve de çok yüksek bir faturası vardır. Meselâ Büyük Fransız Devrimi’nin tarihi 14 temmuz 1789’da Bastille’in — üstelik hiç de edebî eserlerde tasvîr edildiği üzere teatral olmayan basit bir çatışma ile — ele geçirilmesine mîladlanmıştır; ama, bu, bütün mîladlandırmalarda olduğu üzere, sâdece zaman ekseninde bir başlangıç noktası tesbît etmek için yapılmış bir seçimdir. Yoksa, Fransız Devrimi sürecinde 14 Temmuz, birike-birike kemmî (kantitatif) bir patlama sınırına gelmiş bir toplumsal gelişimin sıçrama yaparak keyfî (kalitatif) bir hâle takallüb etmesinin tetiklendiği bir ilk noktadır. Ve dahi mâlûm olduğu üzere, insanlığın yakın zamanlarda tanıdığı en etkin devrimlerden olan Fransız Devrimi, aradan geçen ikiyüzonbir yıllık sürede, uğruna çok ağır faturalar ödenmiş olan, çok pahalıya patlayan, ama buna rağmen hâlâ anavatanında dahi deklare ettiği gayelere tam olarak ulaşamamış olan; yolu sık-sık karşı-devrimler (counter-revolutions) ve devrim-karşıtlıkları (anti-revolutions) ile kesilen, tarih içerisindeki yürüyüşü ile kendisini de yenileyen, kendisini yeniden üreterek yeniyeyen, hâlâ bitmemiş, hâlâ tamamlanmamış, hâlâ devam eden, hâlâ devam etmeye devam eden bir süreçtir.

14 Mayıs devriminin çok ilginç bir başka niteliği de, diğer birçok devrimde de olduğu gibi, zamanının konjonktürel şartlarından çok istifâde etmiş olmasıdır; hattâ bu ahval ve şerâit olmasaydı, Devrim’in çok daha ileriki tarihlere ertelenmesine de kesin gözüyle bakılmalıdır. Nasıl ki Birinci Dünya Harbi ve onun burada hulâsa edilemeyecek netîceleri vuku’ bulmamış olsaydı Sovyet Devrimi’nin ya hiç tahakkuk edemeyeceğine veya çok gecikmiş ve muhakkak

ki çok da farklılaşmış olarak ortaya çıkacağına kesin gözüyle bakabilirsek, aynı şekilde, İkinci Cihan Harbi ve onun tevlid ettiği netîceler vuku' bulmamış olsaydı, 14 Mayıs Devrimi'nin de benzer bir âkıbeta dūçâr olacağı bedihîdir. Şöyle ki: Harp'ten kesin bir zaferle çıkmaya muvaffak olan Sovyetlerin bizim tek başına karşı koymamız tasavuren ve hayâlen dahi mümkün olmayan üstün gücü ve bu güce dayanan, tarihî Rus yayılma siyâseti ile birleştirilerek daha da azgın bir şekle tahvîl olunan tehdîdi karşısında, başka hiç bir seçme ve tercih hakkı ve imkânı kalmayan Türkiye'nin, daha açık bir tâbirle Türkiye'nin lâyemut ve lâyüs'el, her işleri hikmetli olan yönetici devletlûlarının, çar-nâçar, çok isteksizce, çok kerhen Batı blokunda yer almak mecbûriyetinde kalışları, tarihin yavaş akan seyrininin akış tarzını değiştirmiş ve devrimsel çaptaki toplumsal dönüşümü hızlandıran bir katalizör tesiri yaratmıştır.

Bunun yanında başka birşeye daha temas edilmesi gerektiği kanâatindeyim: 14 Mayıs Devrimi, aynı zamanda ve belki de en mühimi olarak, bir **“özgürleşme hareketi”**dir; halbuki bunun için de özgürleşme bilincinin uyanması gerekir. İşte bu noktada karşımıza şöyle iki olgu çıkmaktadır: Önce birincis: Özgürleşme bilincinin oluşmasında despotizmle de büyük bir rolü vardır; Türkiye'de 14 Mayıs 1950 öncesindeki despotizm, böyle bir bilincin, kogitif mânâda olmasa bile naif ve reflektif mânâda teşekkülüne zemîn hazırlanmıştır. Ve ikincisi: 1950 öncesinde toplumun rızası sorulmadan yapılan ve asırlardan beri yerleşmiş ve toplumun ezici ekseriyeti tarafından içselleştirilmiş bulunan değerlere karşı radikal bir cephe şeklinde gelişen büyük dönüşümlerin halkın büyük bir kesiminde hâsıl etmiş olduğu ve açıkça deklare edilmesinden çok kereler çekinilen ve kaçınılan tepki, hürriyetsizlik ortamının reddi için büyük bir toplumsal zemin yaratmıştır. Eğer, bu büyük dönüşümler toplumun bu şekilde derûnunda tasvîb ettiği değerlere karşı olmasaydı, ya da bu denli 'sert ve keskin' değil de 'soft ve light' bir süreç şeklinde gelişseydi, Özgürlük bilincini bu derece fitilleyemezdi; yine toplumsal rızâî mutâbakata dayanmasa, yine Tepe'den emir ve buyruklarla uygulansa dahi, bu mevzûda bu denli müessir olamazdı; zira o takdirde, zâten tarihî gelişimin bir ürünü olarak toplumsal bilinç altında kalın bir tabaka şeklinde hâlâ mevcut olan “ulû-l-emr' itâat” kodu çalışacaktı, ya da daha sahîh bir ifâdeyle, çalışmaya devam edecekti. Fakat gelişmenin aksi istikamette olması, zihinlerde, sâdece aykırı davranan baskıcılığın değil tüm baskıcılıkların yanlış olduğu fikrini hâsıl etmiştir.

Bütün bunlarla birlikte, belirtmek gerekir ki, 14 Mayıs Devrimi'nin Fransız Devrimi ya da Sovyet Devrimi ile çok ciddî bir farkı vardır: **14 Mayıs Devrimi'nin entellektüeli yok mesâbesindedir; hattâ dünya ölçeğinde kıyaslarsak 'yok mesâbesinde' değil düpedüz 'yok' bile diyebiliriz!** Bu devrim, hemen-hemen bütünüyle naif, sezgiye, tepkilere ve praksislere dayanan bir halk hareketi şeklinde başlamış ve yine aynı karakteri hâiz siyâsî kadrolarca aktif siyâset platformuna taşınmıştır. Bu hareketin en büyük zaafı da esâsen burada yatmaktadır: **Entellektüelsizlik**. Bu çok ciddî bir zaaftır; zira, hiçbir devrim, intelijansiya olmaksızın, sırf halk hareketi ile netîce alamaz. Halk sezgileriyle, el yordamlarıyla bir devrimin kıvılcımını tutuşturabilir, ama onu kemâle erdirip nihâi netîcelerini tashîl edemez. Ancak, her büyük halk hareketinin, her büyük devrimin, bir şekilde kendi entellektüelini de yaratmaya muvaffak olabildiğine dikkat edersek, bu konuda ümidvâr olmağımızın esbâb-ı mücibesini de yakalamış olabiliriz

★ ★ ★

Türkiye şu anda, 14 Mayıs 1950'de tetiklenen bu devrim sürecini yaşamaktadır; bendeniz bu süreçte, 1997 Kasım ayında yazdığım bir makalemlle [*Doğu Batı.*, Sayı: 1] **“Düşük Şiddetli (Yoğunluklu) Devrim”** adını verdim. Bu konudaki tezim çok muhtasaran, şudur: **Biz şu anda büyük bir devrimin tam ortasındayız; bu, şiddeti, yoğunluğu ve hızı düşük, aydını yok mesâbesinde ve hükümsüz olan, Taban'dan kaynaklanan büyük bir halk**

hareketidir ve dahi yine fikrimce, bütün Türk tarihi boyunca gerçekleştirilmiş bulunan ikinci büyük devrimdir.

Evet: Biz şu anda büyük bir devrimin tam ortasındayız; devrim geliyor; zaman-zaman inkitâlara uğrasa da, zaman-zaman geriye dönüşler yapsa da, büyük bir süreç olarak devam ediyor.

Devrimler ile Depremler arasında her zaman câlib-i dikkat andırışlar bulmakta olduğum için bir devrimi, gerçek bir devrimi, yâni bizzat Halk'ın, bizzat Milleti'in kendi irâdesi ile yaptığı radikal dönüşümleri her zaman bir depreme müşâbih addederim; zira Devrim de Deprem gibi alttan, dipten, derinden gelir ve yine Deprem gibi, durdurulamaz.

★★★

Bu yazımı, sözünü ettiğim makalemin son cümlesi ile hitâma ermek istiyorum:

“Türkiye’de derinden, dipten gelen bir dalga vardır: Fay hattı çatlamış, toprak hareketlenmiştir; yer yürümektedir. Yer yürüyünce yer yerinden oynar.”

★★★

Oynamaktadır nitekim; ülkemizdeki bütün bu sarsıntılar, depremin ürünüdür. Hattâ, ihtimâl-i gaalibe ile daha da fazlasını göreceğimizi söyleyebilirim; zira, devrimlerin faturası çok kabarıktır ve biz henüz bu faturayı tam olarak ödemiş değiliz..

☞